

Resursaárka oahpaheddjiide geain leat oahppit geat vavddadit/gahkket

Sámegielaat veršuvdna Supporting pupils who stammer –
suggestions sheets resurssas maid The Michael Palin Centre
for Stammering Children lea ovddidan

Bajilgovva

Dát resursaárka addá mánggalágan rávvagiid ja neavvagiid mat gokčēt iešguđet beliid das movt doarjut ohppiid geat vavddadit/gahkket. Evttohusat bohtet dutkamušas mas guorahalle ohppiid geat vavddadit/gahkket, sin váhnemiid ja skuvlla bargiid oaiviliid. Seammás deattuhuvvo ahte **juohke oahppi respondere iešguđet ládje** go doarjja maid sii dárbbášit rievddada sihke dási ja viidodaga dáfus.

Buoremus livččii geavahit resursaárka vuolggasadjin oahpaheddjiide ja ohppiide geat vavddadit/gahkket, digaštallat konkrehta čovdosiid iešguđetlágan hástalusaide. Lea maddái vuogas bovdet logopeda dán digaštallamii.

Sisdoallu

1. Dávjá jerron gažaldagat (maddái oppalaš dieđut vavddadeami/gahkkama birra)
2. Movt gieđahallat ohppiid geat vavddadit/gahkket
3. Doarjut oahppi gii vavddada/gahkká luohkkálanjas
4. Doarjut oahppi gii vavddada/gahkká luohkkálanjas: hástaleaddji dilálašvuodát
5. Gieđahallat hárdima ja givssideami
6. Ovttasbargu
7. Plánenskovvi (masa registrerejuvvo makkár doarjaga du oahppi siđašii)

1. Dávjá jerron gažaldagat

Dát gažaldagat leat ovdamearkan dasa maid oahpaheaddjit leat dávjá jerran mis go mii leat lágidan kurssaid ja bargobájiid vavddadeami/gahkkama birra.

Mii lea vavddadeapmi/gahkkan ja mii ii leat vavddadeapmi/gahkkan?

Vavddadeapmi/gahkkan sáhtta boahit ovdan mángga ládje. Dát leat dábáleamos iešvuodát:

- Gearduhit olles sániid, omd. «ja, ja, ja de mun vulgen»
- Gearduhit jietnadagaid, omd. «b-b-boađe d-d-deike»
- Guhkidit jietnadagaid, omd. «ffffffargga leat mmmmállásat»
- Jietnadagat darvánit – njálbmi lea rievttis posišuvnnas, muhto ii boađe jietna
- Ámadajus leat deahkkegealdagat – deahkit mat leat čalmmiid, njuni, baksamiid dahje čeabeha birra
- Liigelihkastagat, omd. steamput julggiin, lihkahallat suorpmad, šluvgit oaivvi
- Muosehuvvan vuoignanminsttar, omd. doallat vuoignahaga dan botta go hállá dahje vuoignat issorasat ovdal go hállágoahtá

Olbmot geat vavddadit/gahkket, sáhttet ráhkadit strategijaid unnidit dahje čiekat vavddadeami/gahkkama, omd. garvit dahje lonuhit sániid. Sii sáhttet dadjat «Mun lean vajáldahtán maid galgen dadjat» dahje lonuhit sáni go álgá vavddadit/gahkkat: «Mun stohken iežan vie- vie- vie ... iežan oappáin sotnabeaivvi». Sii sáhttet maid garvit muhtun dilálašvuodaid nugo omd. hállat čoahkimiin dahje jerrat gažaldagaid luohkás.

Eahpádusat dáhpáhuvet maidái dábálaš hállamis. Dajaldagaid geardduheapmi, ođđasit álgin ja dadjat «eh» ja «hmm» ii dábálaččat adnojuvvo vavddadeapmin/gahkkamin.

Man ollu olbmot vavddadit/gahkket?

Okta proseanta rávesolbmuiin vavddada/gahkká. Vihtta proseantta olbmuiin bohtet vavddadit/gahkkat eallináiggis, juoga mii čájeha ahte ollu mánát heitet vavddadeames/gahkkamis. Muhtumat ožžot spesialisttas veahki dasa. Vavddadeapmi/gahkkan lea dábáleabbo gánddaid/bártniid gaskkas go nieiddaid.

Mii lea sivvan vavddadeapmái/gahkkamii?

Árvaluvvo ahte vavddadeapmi/gahkkan ovdána daningo lea unna erohusaš das movt vuoiŋnamaččat leat čadnojuvvon oktii. Smávva mánáin dát oktavuoha ain ovdána, mii sáhtá čilget manne nu ollu mánát besset eret vavddadeamis/gahkkamis. Váddu dáidá árbejuvvot. Sullii 80 proseantta mánáin geat vavddadit/gahkká lea bearašlahttu gii maiddái vavddada/gahkká. Eará mii sáhtá leat mielde ovddideamen vavddadeami/gahkkama, leat máná hállangálggat ja gielalaš gálggat. Dasa lassin sáhttet dovdduide laktáseaddji áššit váikkuhit, ovdamearkka dihte jus máná hui hearki dahje fuolas. Fáktorat máná birrasis, nugo omd. vuorrováldin ruovttus dahje skuvllas, sáhtá maid váikkuhit máná hállama njuovžilvuhtii.

Goas galggan fuolastuvvat máná hállama njuovžilisvuodas?

Ollu mánát vásihit áigodaga goas eai nu njuovžilat, erenoamážit dan áiggis go máná lea oahppamin ja ovddideamen iežas giela. Jus máná lea vavddadan/gahkkan badjel jagi almmá geahpedeami haga, ja sus lea muhtin bearrašis gii vavddada/gahkká dahje lea bárdni/gánda, de lea eambbo jáhkehahtti ahte vavddadeapmi/gahkkan sáhtá bistit, ja veahkki berre ohcojuvvot. Jus máná dahje váhnemat leat fuolas, de galgá ávžžuhit ohcat veahki nu árrat go vejolaš.

Gávdno go dálkkas?

Smávva mánáid árra intervenšuvdna lea čájehuvvon leat beaktileamos doaibmabidju. Boarráset mánáid ja nuoraid divššu ulbmilin lea unnidit váikkuhusaid maid vavddadeapmi/gahkkan dagaha nuora eallimii, dan bokte ahte veahkehit sin gávdnat strategijaid movt stivret vavddadeami/gahkkama, nannet sin iešdovddu ja veahkehit sin gieđahallat jurdagiid ja dovdduid mat gusket vavddadeapmái/gahkkamii.

Makkár dilálašvuodát dagahit ahte olbmot vavddadit/gahkket eanet, ja manne?

Vavddadeapmi/gahkkan sáhtá leat hui iešguđetlágan ja sáhttet leat áigodagat goas lea hui njuovžil. Muhtun dilálašvuodát leat eanet hástaleaddjin olbmuide geat vavddadit/gahkket ja earát fas leat álkibut. Go dan dadjá, de leat buohkat iešguđetláganat eaige leat seamma njuolggadusat mat gustojit buohkaide.

Olbmot geat vavddadit/gahkket sáhttet leat njuovžileappot go dovdet iežaset ráfálažžan ja unnán huššaluvvon go leat olbmuiguin geat dihtet ahte sii vavddadit/gahkket. Sii sáhttet dávjá lávlut almmá vavddadeami/gahkkama haga. Muhtumat vavddadit/gahkket eambbo huššás dilálašvuodain. Dat sáhttet leat nugo ságastallamat amasolbmuiguin dahje eiseválddiiguin, dahje go hállet joavkkus. Sii vásihit dávjá ahte ovdanbuktimat dahje ságastallamat luohkás leat eambbo

hástaleaddjit, ja sáhtta leat hui váttis oažžut buot fuomášumi alcces, ovdamearkka dihte go lohka jitnosit.

Movt galggašin reageret go muhtun vavddada/gahkká?

Veahkeha reageret nu «dábálaččat» go vejolaš. Joatkke guldalit olbmo, beroš das maid son muitala, doala čalbmeoktavuođa ja atte sutnje áiggi gárvet dan maid son áigu dadjat.

Maid in galggaše dadjat?

Olbmot geat vavddadit/gahkket muitalit midjiide ahte ii láve ávkkuhit oažžut njuolggorávvgiid sin hállama birra. Sii dábálaččat dihtet maid ieža máhttet, muhto sis leat váttisvuođat ollašuttit dan. Sii dávjá bivdet áiggi ieža gárvet, eaige sii dábálaččat liiko jus earát loahpahit cealkagiid sin ovddas. Sii eaige háliit ahte sidjiide daddjojuvvo ahte fertejit doapmat, váldit gulul dahje vuoignat albma ládje.

Berrešimmet go diktit ohppiid geat vavddadit/gahkket, hilgut doaimmaid maid atnet váttisin?

Vaikko mii háliidit ahte oahppit hástalit iežaset eaige divtte vavddadeami/gahkkama ráddjet sin, de soitet sii dárbbasit doarjaga vai ožžot iešluohtamuša čađahit váttis doaimmaid. Dávjá lea ávkkálaš jearrat oahppis guovttá gaskan movt son háliidivččii ahte muhtin reagere su vavddadeapmái/gahkkamii ja movt gieđahallat hástaleaddji hállandilálašvuođaid.

2. Movt gieđahallat ohppiid geat vavddadit/gahkket

Jeara ollu iešguđetlágan gažaldagaid gávnahan dihte maid oahppi háliida ahte don barggat:

- Mii du mielas veahkeha juste dalle go vavddadat/gahkat?
- Mii du mielas ii veahket?
- Maid don háliidat ahte mun galggan bargat dahje dadjat go vavddadat/gahkat?

Lea dehálaš jearahit ođđasit duos dás, go oahppi dárbbut sáhttet rievddadit áiggi mielde.

«Mun háliidan ahte oahpaheaddji ja earát mu skuvllas galget beassat diehtit mii lea sivva go vavddadan/gahkkan, ja maid mun dovddan go vavddadan/gahkan»

- Mánát lea áššedovdit iežaset vavddadeamis/gahkkamis. Lea ollu buoret **jearrat** vavddadeami/gahkkama birra go čiehkát ahte ii ipmir.
«Dan maid mun duođas háliidan, lea ahte oahpaheaddjit bohtet mu lusa vai beasašeimmet háleštit/humadit ovttas»
- Go oahppi hállá, de doala **čalbmeoktavuođa** ja geahččal fokuseret dasa maid son dadjá, ii ge movt dat daddjo. Dan botta go vuordit ahte oahppi loahpaha, de galggat geahččalit čájehit ahte leat ráfálaš ja ahte dus lea rumašgiella mii ii čájjet ahte ferte doapmat.
«Oahpaheaddjit veahkehit go sii gehččet munnje go hálán/human»
- Sáhtát váikkuhit dasa ahte oahppi lea **oadjebas**, jus lea dárbu, muhto garvit muitaleames sutnje maid son galggašii dahkat (omd. bisánit, ráfut, vuoignat, doapmat) daningo dat sáhtta bidjat lassi hušša.
«Sii dadjet muhtun láhkai ‘váldde gulul’ ja nu ain, ja mun in riehta liiko go sihtet mu váldit gulul go iežan mielas hálán/human oalle njozet álohii.»
«Muhtomin sii geahččalit veahkehit mu heajos vugiin ja dadjet ‘gárve dál cealkaga’.»
- Soaittát **sáhttit geahpedit iežat hállanleavttu** dahje **váldit eanet bottuid** vai leat ávkkálaš ovdagovva oahppái.
- Jus oahppi dan háliida, de sáhtát várrogasat dovddahit hástaleaddji diliid itge ráhkat das stuora ášši. Ovdamearka: «Mun oainnán ahte lei váttis dutnje, muhto don dušše jotket»
- Atte **positiivvalaš movttiidahttimiid dahje máhcahusaid** oahppái gii vavddada/gahkká (ii dušše hállama birra), muhto ii dakkár vugiin mii lea čielgasit earálágan go eará ohppiid ektui.

3. Doarjut oahppi gii vavddada/gahkká luohkkálanjas

Dás vuolábealde lea listu mas leat čuoggát movt doarjut oahppi gii vavddada/gahkká luohkkálanjas:

- Atte oahppái gii vavddada/gahkká, doarvái áiggi **vástidit/hállat/lohkat**.
«Mu ustít gii duođai berošta mu vavddadeamis/gahkkamis, muitá álo addit munnje doarvái áiggi»
- Ráhkat saji «jurddašanáigái» ovdalgo oahppit hállet.

- Leage buorre ovdagovva geas lea **ráfálaš hállan ja geahpeduvvon hállanleaktu**, ja láže dili ráfálaš luohkkálatnjabirrasii.
- Fuolat ahte **oahppit hállet vurrolagaid** eaige bálkkašuvvo go váldet sáni lobi haga.
- Fuolat ahte oahppit njeidet gieđa go earát hállet, ahte sii guldalit eaige botke dahje hála/huma dan botta go earát hállet.
- Oahppái gii vavddada/gahkká, sáhtta leat álkit mitalit goas son háliida hállat. Daga šiehtadusa ohppiin movt dat galgá čađahuvvot.
- Hállat vurrolagaid luohkás čohkkánsajiid vuođul dahje fertet dadjat juoidá mii lea plánejuvvon dihto áigái (omd. namaid čuorvuma áigge), sáhtta lasihit deattu. Seamma guoská hállat diimmu loahpas go eará oahppit dušše vurdet beassat skuvllas olggos. Sáhtta veahkehit jus oahppit geat vavddadit/gahkket besset váldit sáni árrat dahje diktit ohppiid mitalit vuoruid mielde.
- Sáhtta leat vuogas **ávžžuhit buohkaid oassálastit** luohkás. Čielga struktuvra lohkan- ja hállanbargguin sáhtta veahkehit ohppiid geat vavddadit/gahkket vásihit ahte sii sáhttet searvat. Álggus sáhtat álgit oanehis njálmmálaš bihtáiguin smávva joavkkuin dahje oahpes olbmuid ovddas. Dárbbu mielde oahppi sáhtta vástidit dahje lohkat ovttas earáiguin. De lasihat bargovuuruid guhkkodaga ja/dahje guldaleaddjijoavkku sturrodaga.

«Ale fal jeara sis maidege, go mu mielas dat dušše isolere sin.»

«Mun álo fuomášin ahte oahpaheaddjit lávejedje addit munnje oanehet oasážiid ja dat lei hui buorre go dat veahkehii mu sakka hukset iežan iešluohttamuša»

- **Fuomáš** ahte oahppit geat vavddadit/gahkket, muhtimin geahččalit čiekat iežaset váttisvuođaid dainna lágiin ahte máhkaš eai dieđe, bivdet ándagassii, dádjot dan eret dahje garvet searvamis.
- Ohppiin geat vavddadit/gahkket leat seamma áigumušat go eará ohppiin. Jus sii háliidit oassálastit muhtun doibmii (rolla čájálmasas, doallat ovdanbuktime), de **ale divtte earáid bissehit sin**.
- Go vavddadeapmi/gahkkan sáhtta rievddadit, de sáhttet leat beaivvit goas oahppi ii háliit hállat. Dán sáhtta **šiehtadallat**, dan sadjái go čađat movttiidahttit.

4. Doarjut oahppi gii vavddada/gahkká luohkkálanjas: hástaleaddji dilálašvuođat

Vástidit čuorvumii

Dohkket ollu iešguđetlágan vástádusa nugo omd. «juo», «dá», «lean dás» jna. Oahppit sáhttet vástidit geigedettiin gieđa. Namut áinnas dan oahppi gii vavddada/gahkká árrat čuorvumis.

Jitnosit lohkat luohkás

Lohkat oktanaga nuppiin ohppiin láve dábálaččat leat veahkkin ohppiide geat vavddadit/gahkket. Go oahppit galget lohkat guovttis ja guovttis, de lea buorre válljet ovttasbargoguoimmi gii lea smáđáhkes ja gierdevaš. Sáhtta leat veahkkin ovdagihtii dieđihit oahppái guđe teakstabihtá galgá lohkat vai beassá hárhjehallat. Fuomáš ahte dát sáhtta maid dagahit ahte muhtin oahppit fuolastuvvagohtet.

Vástidit gažaldagaid luohkás

Atte ohppiide geat vavddadit/gahkket, vejolašvuođa muitalit dihtet go vástádusa vai eai. Fuomáš jaskes darvánemiid (go oahppi vavddada/gahkká, muhto ii boađe jietna). Jeara ovttá gažaldaga hávális. Oahppit soitet háliidit vástidit eaktodáhtolaččat, dan sadjái go sis njuolga jearrat gažaldagaid.

Joavkoságastallamat

Lea dehálaš ávžžuhit oahppi gii vavddada/gahkká oassálastit joavkoságastallamiidda. Unnit joavkkut ja párat sáhttet vuolidit oassálastinšielmma. Šiehtat makkár signálaid oahppi sáhtta addit go lea gearggus searvat.

Njálmmálaš ovdanbuktin

Sáhtta leat álkit ovdanbuktit unnit joavkkuide. Lea dehálaš lámhčit eanet vejolašvuođaid hárhjehallat. Ovdal ja maŋŋil njálmmálaš ovdanbuktimá sáhtta leat buorre guovttá gaska ságastit ohppiin gii vavddada/gahkká, vai son dovdá doarjaga.

Njálmmálaš geahččaleapmi/eksámen

Čielggat leago oahppis gii vavddada/gahkká vuoigatvuohta oažžut guhkit áiggi. Ballu njálmmálaš eksámeniidda sáhtta dávjá váikkuhit njuovžilvuhtii. Ohcamušas guhkiduvvon áigái eksámenis sáhtta bidjat mielddusin reivve logopedas. Huma/hála guovttá gaska ohppiin gii vavddada/gahkká vai son dovdá iežas dorjojuvvon. Atte ollu vejolašvuođaid hárhjehallat ovdagihtii.

5. Gieđahallat hárdima ja givssideami

Ollu oahppit hárdjuvvojit dahje givssiduvvojit ja muitalit midjiide ahte sii vásihit **negatiiva reakšuvnnaid** (omd. boagusteamii) go vavddadit/gahkket. Sii sáhttet maid dovdat iežaset isolerejuvvon.

Dábáleamos givssidanhámit leat **gohčusnamat ja vavddadeami/gahkkama áđđestallan**. Dorjolas (subtiila) reakšuvnnaid (omd. oahppit geat nirvot dahje mojjohallet) go muhtun vavddada/gahkká luohkkálanjas, sáhttet vásihuvvot seamma lossadin.

- Oahpaheaddjit galget jearrat ohppiin mii dáhpáhuvvá sihke luohkkálanja siskkobealde ja olggobealde.
- Gávnojit ollu ávkkálaš resurssat hárdima ja givssideami birra mat sáhttet veahkehit du ja du oahppi dustet hástalusa. Geahča iežat skuvlla njuolggadusaid givssideami birra.
- Fuomáš áiggiid goas sáhtta dáhpáhuvvat hárdin (omd. bottut, borranbottut) ja oza givssideami mearkkaid. Bivdde bargoustibiid dieđihit dutnje nu johtilit go vejolaš.
- Mearkkašumit mat leat oaivvilduvvon leat buorit, sáhttet vásihuvvot unohassan ohppiide geat vavddadit/gahkket.

«Jus muhtun jearai mus mii mu namma lea ja mun geavahin guhkes áiggi ... ja sii dadje 'leat go vajálduhtán dan?' vaikko dat galggai leat suohtas, de sáhtii munnje šaddat váivi.»

- Veahkeha leat diđolaš ahte mii leat buohkat iešguđetláganat ja ahte oahpaheaddji čilge eará ohppiide mii lea vavddadeapmi/gahkkan. Dát sáhtta geahpedit givssideami. Oahppi soaitá háliidit leat veahkkin muitaleame luohkkái váttu birra.

«Lean veaháš earálgan go buohkat earát dannego mun vavddadan/gahkan, muhto buohkat earát leat earálganat iežaset láhkai.»

- Sáhtta veahkehit oahppi oahppat movt vástidit go eará oahppit givssidit su. Olles luohkká sáhtta ovtasráđiid gávdat čovdosiid dasa mo vuostálastit givssideami.

«Dalle go ledjen mánáidskuvllas, de muittán ahte muhtin boagustii mus ja mun in áibbas diehtán maid galgen dahkat. Jus muhtin jearrá mus dál manin mun hálán ná, de jáhkán ahte lea álkit muitalit go dalle sii dihtet dan birra ja jus mun ain vavddadan/gahkan, de sii dihtet dan birra ja sii dihtet movt dan galgá gieđahallat.»

- Rámideamit, hástalusat ja rollaspeallu sáhtta lasihit iešluohttámuša ja roahkkatvuoda. Dát sáhtta leat mielde dagaheame ahte oahppi nagoda gieđahallat hárdima ja givssideami buorebut.
- Jus oahppi orru hirbmadit sirrejuvvon sosiálalaččat, de sáhtta leat ávkkálaš odđasit árvvoštallat gos oahppi čohkká klássalanjas. Árvvoštala ráhkadit joavkku mas leat ovddasvástideaddji ja fuolalaš oahppit geat fátmastit eanet rašes mánáid stoahkamiidda ja doaimmaide.

«Mun fertejin geahččalit oalle garrasit háhkat ustibiid mu hállama geažil.»

6. Ovttasbargu

Ovttasbargu gaskal váhnemiid, oahpaheddjiid ja logopeda lea erenoamáš dehálaš vai sihkkarastá oktasaš lahkoneami. Čoahkkimat berrejit dollojuvvot jeavddalaččat vai buohkat dihtet oahppi progrešuvnna ja makkár doarjaga oahppi dárbbáša áiggis áigái.

- Oahpaheaddjái lea ávkkálaš deaivvadit oahppi **logopedain** ja váhnemiiguin vai sii barget seamma ulbmila guvlui.
- Oahppit geat vavddadit/gahkket, sáhttet hejot birget skuvllas, erenoamážit jus eai háliit jearrat veahki dahje leat mielde luohkás. Sin progrešuvnna berre dárkilit gozihit ja ságastallat váhnemiiguin.

«In leat mitalan iežan oahpaheaddjái ahte mun vavddadan/gahkan go lean balus.»

- Váhnemat soitet háliidit ságastallat máná sosiálalaš dili birra skuvllas.

Lea dehálaš muitit **ságastallat ohppiin**, go doaivumis sii ieža dihtet maid dárbbášit. Plánenskovvi (geahča čuovvovaš siiddu) sáhtta leat buorre vuolggasadji ságastallamii. Jus oahppi ii oaččo logopedadivššu, ja don (dahje sii) leat fuolas vavddadeamis/gahkkamis, de berret čujuhit logopedii (vánhemiid mieđihemiin).

«Mu mielas logopedaveahkki lea hui dehálaš go dat veahkeha mu dovdat iežan buorebun.»

Plánenskovvi

Movt mu sáhttá doarjut luohkkálanjas/skuvllas

Oahppi namma _____

Ceahkki _____

Movt reageret go mun vavddadan/gahkan

_____

_____

Jitnositlohkan luohkás

_____

_____

Vástidit gažaldagaide luohkás

_____

_____

Digaštallamat luohkás ja njálmmálaš ovdanbuktimat

_____

_____

Njálmmálaš geahččaleapmi/eksámen

_____

_____

Giedahallat hárdima ja givssideami

_____

_____

Čoahkkimat gaskal skuvlla, váhnemiid ja logopeda

_____

_____

_____

Oahppi vuolláičála

_____

Oahpaheaddji vuolláičála

Beaivi:

Kopijja:

Evaluerejuvvo:

Makkár veahkki gávdno?

Váldde oktavuoda iežat báikkálaš PP-bálvalusain.

Eanet dieđut vavddadeami/gahkkama birra:

- Statped
Neahttasiidu: statped.no
- Norsk interesseforening for stamming og løpsk tale
Neahttasiidu: stamming.no
- The Michael Palin Centre for Stammering Children
Neahttasiidu: stammeringcentre.org

© Statped

Telefovdna:

02196

www.statped.no

facebook.com/statped

